

IV NO'LU CENEVRE SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SİVİLLERİN KORUNMASI*

Protection of Civilians under the Geneva Convention No. IV

Fatma Betül SEHRAWALA**

Öz

Geçtiğimiz yüzyılın başlarında, silahlı çatışmalarda yeknesak ve insani kurallar geliştirme fikri, hem 1899 ve 1907 tarihli La Haye Sözleşmeleri hem de 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ile ek protokollerinde gündeme getirilmiştir. Uluslararası silahlı çatışmalarda, sivillerin korunması, statüleri, enterne edilmeleri ve hakları konusu, makalemizin bel kemiğini oluşturan, 1949 tarihli "Savaş Sırasında Sivillerin Korunmasına İlişkin IV No'lu Cenevre Sözleşmesi (Sözleşme)"nin düzenleme alanına konu olmuştur. Sivillerin uluslararası silahlı çatışmalar sırasında dahi sahip olduğu yaşam hakkı, sağlık hakkı, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, din ve vicdan özgürlüğü, eğitim hakkı ile çalışma hakkı, Sözleşme'nin değindiği hususlardan birkaçını oluşturmaktadır. Tüm bu hususlar, ilerleyen sayfalarda Sözleşme bağlamında irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Silahlı Çatışmalar, Sivil Statüsü, Enterne Rejimi, Sivillerin Hakları, IV No'lu Cenevre Sözleşmesi.

Abstract

At the beginning of the last century, the idea of developing uniform and humane rules in armed conflict was reflected in both the Hague Conventions of 1899 and 1907 and the Geneva Conventions of 1949 and their additional protocols. In international armed conflicts, the issue of the protection of civilians, civilian status, the internment of civilians and the rights of civilians, in particular, has been the subject of the 1949 Geneva Convention No. IV on the Protection of Civilians during War, which forms the backbone of our article. The right to life, the right to health, the right to personal freedom and security, the freedom of religion and conscience, the right to education and the right to work, which civilians enjoy even during international armed conflicts, are just a few of the points that the Convention addresses. All these issues will be discussed in the context of the Convention in the following pages.

Keywords: International Armed Conflicts, Civilian Status, Internment Regime, Civilian's Rights, Geneva Convention No. IV.

---

* **Makale Geliş Tarihi:** 10.08.2023   **Yayına Kabul Tarihi:** 09.10.2023

Makalenin konusunun seçiminde bana ilham olan ve desteklerini esirgemeyen çok değerli hocam, Dr. Öğr. Görevlisi Münevver AKTAŞ'a teşekkür ve saygılarımı sunarım.

** Avukat İzmir Barosu, Dokuz Eylül Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, fatma@sehrwala.com, ORCID: 0009-0001-0354-3356.

IV NO'LU CENEVRE SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SİVİLLERİN KORUNMASI

GİRİŞ

Çağımız, bilim ve teknolojinin gelişimiyle daha yıkıcı silahlı çatışmalara sahne olmaktadır. Başta nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlar olmak üzere, geniş çapta etki doğuran çeşitli çatışma araçları ile yöntemleri, sivillerin her zamankinden daha çok korunması gerektiğini gözler önüne sermektedir. İki dünya savaşı ve ardından gerçekleşen çok sayıdaki silahlı çatışma sebebiyle hissedilen acı ve kayıplar, insanlığın silahlı çatışma kurallarını tekrar gözden geçirmesine sebep olmuştur.

Silahlı çatışmaların türleri olan uluslararası silahlı çatışmalar ve uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar "insancıl hukuk"un konusunu oluşturmaktadır. İnsancıl hukuk, bu çatışmaları yasaklamamakta ancak çatışmaların doğurduğu olumsuz etkileri asgari seviyeye indirerek çatışmalardaki mağdur kesimi oluşturan sivilleri, çatışma dışı kalanları, sağlık görevlilerini, din görevlilerini ve savaşıları korumayı amaçlamaktadır. İnsancıl hukuk bu amaç doğrultusunda, hem çatışmalarda kullanılan silahları hem de silahlı çatışma yöntemlerini olabildiğince sıkı kurallara bağlayarak zararı en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede pek çok uluslararası düzenleme yürürlük kazanmıştır. Bu düzenlemelere örnek olarak "insancıl hukukun sacayakları" olarak da nitelendirdiğimiz 1899 ve 1907 tarihli "La Haye Sözleşmeleri" ve 1949 tarihli "Cenevre Sözleşmeleri" gösterilebilir.² İnsancıl hukukun La Haye boyutu, silahlı çatışma yöntem ve araçlarına sınırlandırma getirmeyi amaçlamışken, 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri, silahlı çatışma alanındaki kişilerin korunması ve onlara yönelik muamele ilkelerine ağırlık vermiştir. (Ertuğrul, 2017: 158)

Silahlı çatışmaları³, emir-komuta zinciri içinde hareket eden, denetim

² Bu çalışmada yararlandığımız Sözleşme ve Protokol maddelerine Melike Batur Yamaner, A. Emre Öktem, Bleda Kurtdarcan ve Mehmet C. Uzun'un 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri, adlı çalışması ve Michael Bothe, Karl Josef Partsch ve Waldemar A. Solf'un New Rules for Victims of Armed Conflicts adlı eserinden ulaşılmıştır.

³ Çalışmada kullanılan silahlı çatışma deyimi, uluslararası silahlı çatışmalar anlamına gelmektedir. Burada uluslararası nitelikte olan ve uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar (iç çatışmalar) arasındaki temel farka da değinmek elzemdir. Uluslararası silahlı çatışmalar, Tadic Davası'nda, iki veya daha fazla devlet arasında gerçekleşen çatışmalar olarak nitelendirilmiştir. İç silahlı çatışmalar, bir devletin kendi ülkesinde patlak veren silahlı çatışmalardır. İnsancıl hukuk, devletlerin iç işlerine karışmamak adına iç çatışmaları mercek altına almamıştır. Ancak bu durumun istisnalarını, Cenevre

gücü bulunan ve silahlı organize birimler arasında gerçekleşen üstünlük mücadelesi olarak tanımlamaktayız. Silahlı çatışmalar, “uluslararası nitelikteki silahlı çatışmalar”, “uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar”⁴, ve “ulusal kurtuluş savaşları”⁵ olmak üzere üç türdedir. (Pazarcı, 2016b: 163) Çalışmamızın kapsamı gereği sadece uluslararası nitelikteki silahlı çatışmalar ve bu çatışmalar sırasında sivillerin korunması hususlarını ele alacağız.

Çalışmamızda⁶ odak noktası olarak silahlı çatışmalarda sivilleri korumayı amaçlayan 1949 tarihli “Savaş Sırasında Sivillerin Korunmasına İlişkin IV No’lu Cenevre Sözleşmesi”ni belirlemiş bulunmaktayız. Bu sebeple “sivil statüsü” ile “sivillerin korunması” hususları, bahsi geçen Sözleşme ve diğer ilgili uluslararası düzenlemeler çerçevesinde açıklanacaktır. Çalışmamızda, sivil kavramının anlamsal boyutu, sivil statüsü, sivil statüsünün kaybı, çatışmalarda sivilleri koruyucu haklar ve enterne rejimi ele alınmaktadır.

Sözleşmeleri’nin ortak 3. maddesi ve 1977 tarihli “Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmaların Mağdurlarının Korunmasına İlişkin II No’lu Ek Protokol”, oluşturmaktadır. YUCM, 1995: § 70; Ertuğrul, 2017: 156.

⁴ Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar, 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin ortak 3. maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır: “Yüksek akit tarafların birisinin toprakları üzerinde cereyan eden iç çatışmalar, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalardır.” İç savaş teriminin de karşıladığı bu kavram, devletlerin egemenlik yetkilerine duyulan saygı gereği pek çok uluslararası sözleşmede düzenlenmemiştir. Bir diğer düzenleme ise 1977 tarihli II No’lu Ek Protokol’dür. Söz konusu düzenlemeye göre emir-komuta zinciri içerisinde hareket eden, ülkenin tamamı veya bir kısmı üzerinde belli bir denetim gücü olan ayrılıkçı silahlı örgütlerin, hükümetlere karşı gerçekleştirmiş oldukları, belli şiddet yoğunluğuna erişmiş olan çatışmalar, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar olup iç gerginlikler, iç karışıklıklar ve sokak olayları II No’lu Ek Protokol’ün kapsamının dışındadır.

⁵ İlk kez 1977 tarihli “Uluslararası Nitelikte Olan Silahlı Çatışmaların Mağdurlarının Korunmasına İlişkin I No’lu Ek Protokol”ün 1(4). maddesinde bahsi geçen bu husus, “halkların kendi kaderlerini tayin etme hakkı” olduğu, bu amaç doğrultusunda hukuka uygun icra edilen her tür kuvvet kullanımının ulusal kurtuluş savaşı olarak nitelendirilmesi ve I No’lu Ek Protokol kapsamında uluslararası nitelikli silahlı çatışmalar kategorisine dahil edilmesi yönündedir. Pazarcı, 2016a: 542.

⁶ Bu çalışmada genel adlandırma eğilimi, “sözleşme”dir.

IV NO'LU CENEVRE SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SİVİLLERİN KORUNMASI

IV. CENEVRE SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SİVİLLERİN KORUNMASI

I. ULUSLARARASI SİLAHLI ÇATIŞMALAR

A. GENEL ÇERÇEVE

1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri, hem uluslararası hem de uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmaları tanımlamaktan imtina etmiştir. Bu tutumun temel sebebi, savaş ve diğer silahlı çatışmaların tanımlanması bakımından yaşanan hukuki zorluklarla karşılaşmama isteği olup bu konudaki yorum yetkisi devletlerin takdirine bırakılmıştır. (Tütüncü, 2012: 53) İki veya daha fazla devlet arasında fiili çatışma eylemlerinin gerçekleşmesiyle ya da savaş ilanı ile vuku bulan uluslararası silahlı çatışma kuralları, bu kavram ve kuralların kodlaştırılması amacıyla ilk kez, 1864 tarihli “Yaralıların Durumun İyileştirilmesi Sözleşmesi” ile yazılı hale gelmiştir. (Pazarcı, 2016a: 530) “Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC)”nin⁷ Yeni Şerhi’ne göre saldırıya uğrayan devlet bir karşılık vermemiş olsa dahi silahlı çatışmaların başlamış olması, çatışmaların uluslararası nitelikte sayılması için yeterlidir. (Tatlıpınar, 2020: 22)

Uluslararası silahlı çatışmalar iki türdür: “devletlerarası silahlı çatışmalar” ve “uluslararasılaşmış silahlı çatışmalar”. Devletlerarası silahlı çatışmaların ise iki kolu vardır. Birincisi “savaş”, ikincisi ise “savaşa varmayan sınırlı silahlı çatışmalar”dır. Doktrindeki tanıma göre savaşın biri objektif diğeri subjektif olmak üzere iki unsuru bulunmaktadır. “Objektif unsur, devletler arasında bir silahlı çatışmanın başlamış olmasını gerekli kılar; subjektif unsur ise bu eylemlerin savaş niyetiyle (animus belligerandi) icra edilmesini gerekli kılar.” (Pazarcı, 2016a: 538)

Son yüzyılda yaşanan çeşitli savaflara örnek olarak I. ve II. Dünya Savaşları, Körfez Savaşı, Yugoslavya savaşları, İsrail-Filistin savaşları, Ukrayna ve Rusya arasında süregelen savaş gösterilebilir. Bu savaşlar, savaşa dair oluşturulan kuralların varlığına rağmen savaşların ve savaş suçlarının önünün etkili bir şekilde kesilemediğinin bir kanıtı niteliğindedir.

⁷ ICRC, bağımsız ve tarafsız bir komite olup amacı her tür silahlı çatışmanın mağduru olan kişileri korumak ve onlara destek hizmetleri sunmaktır. Komite, insancıl hukuk ve uluslararası hukukun sınırlarını aşmamak koşuluyla faaliyetlerini yürütmektedir. European Commission.

Devletlerarası silahlı çatışmaların bir başka görünüm şekli, savaşa varmayan sınırlı silahlı çatışmalardır. Taraflardan en az birinin savaş nitelendirmesi yapmamış olması hâlinde, taraf devletler savaş niyeti ile hareket etmediği için sınırlı silahlı çatışmaların varlığından söz edilebilir. (Işık, 2017: 166)

Uluslararası bir silahlı çatışma türü olan uluslararasılaşmış silahlı çatışmalar, bir devletin ülkesinde gerçekleşen iç çatışmalara, başka bir devlet veya devletlerin de müdahil olması hâlinde vuku bulmaktadır. Ancak yabancı devletler, bir iç savaşa ya doğrudan askeri birlikleri aracılığıyla ya da dolaylı kuvvet kullanma yoluyla -ayrılıkçı gruplara her tür parasal, silahlı vb. destekler sağlama yolları gibi- müdahil olabilir. “Dolaylı kuvvet kullanma”⁸ hâlinde, verilen desteğin doğurduğu etki göz önünde tutularak her somut olayın koşulları özelinde değerlendirme yapılmalıdır. Doktrine göre iki farklı durumda uluslararasılaşmış silahlı çatışmaların varlığından bahsedilebilir: (Vite, 2009: 71)

- İlgili devletin, hükümetine karşı silahlı mücadele gösteren güçlere savaşçı statüsü vermesi,
- Bir iç savaş hâlinde, yabancı devletlerin silahlı çatışmalara katılması.

B. ULUSLARARASI SİLAHLI ÇATIŞMALARDA KİŞİLERİN STATÜLERİ

Uluslararası silahlı çatışmalardaki kişi statüleri üçe ayrılmaktadır: “savaşçı”, “sivil” ve “silahlı çatışma dışı kalan savaşçılar”. Bu statülerin belirlenmesindeki temel amaç, her bir kişiye uygulanacak silahlı çatışma kurallarını belirlemektir. Bu ayrımın yapılmasının temeli, La Haye Sözleşmeleri’ne Ek Kurallar’ın 22. maddesinde de belirtildiği gibi savaş araç ve yöntemlerinin sınırı olarak siviller ile savaşçılar arasında bir ayrımın yapılması ve bu ayrıma göre muamelelerin şekillenmesi üzerine kuruludur. (Keskin, 1997: 455) Sivillere yönelik oluşturulan ilk sözleşme, 1949 tarihli “Savaş Sırasında Sivillerin Korunmasına İlişkin IV No’lu Cenevre Sözleşmesi” olup 1977 tarihli Uluslararası Nitelikte Olan Silahlı Çatışmaların Mağdurlarının Korunmasına İlişkin I No’lu Ek Protokol bu Sözleşme’nin tamamlayıcısıdır. Yaşanan pek çok acı tecrübe, savaş ve silahlı çatışma hâllerinde, en mağdur kesimin siviller; siviller içerisinde ise

⁸ Nikaragua Davası, dolaylı kuvvet kullanımından bahseden önemli bir karardır. Bu kararda, silahlı saldırının tanımı, hem 1970 tarihli Bildiri hem de 1974 tarih ve 3314 (XXIX) sayılı BM Genel Kurulu’na Ek Saldırının Tanımına İlişkin Metne atıfta bulunarak yapılmıştır. Tütüncü, 2012: 22.

IV NO'LU CENEVRE SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SİVİLLERİN KORUNMASI

kırılgan gruptaki sivil kişiler olduğunu göstermiştir. Sadece siviller değil, “sivil varlıklar” da “gereksiz acı vermeme ilkesi”⁹ gereği korunmalı ve askeri birer hedef olarak görülmemelidir. Bu sebeple, çalışmamızın merceğindeki kesim olan sivillere yönelik ayrıntılı açıklama ve değerlendirmelerle durumun ciddiyetini vurgulamak amaçlanmıştır.

1977 tarihli I No'lu Ek Protokol'ün 50. maddesinde “sivil” ve “sivil halk” kavramlarının detaylı bir tanımı mevcuttur. Bu tanıma göre sivil statüsündeki kişiler, aynı protokolün savaşçıları düzenlediği 43. maddesi, 4(a) (1), (2), (3). ile 1949 tarihli “Savaş Tutsaklarına İlişkin III No'lu Sözleşmesi”nin 6. maddesinde sayılan kategorilere girmeyenlerdir. Şüphesiz söz konusu ise kişi, sivil kabul edilmelidir. Sivil halk ise sivillerin oluşturduğu topluluk anlamına gelmektedir. Bu halk içindeki en az bir kişinin dahi sivil statüsünü kaybetmiş olması, tüm topluluğun sivil olma statüsünü etkilememektedir. (Bothe vd., 2013: 333) Fakat Sözleşme'nin 4 (2). maddesiyle I No'lu Ek Protokol arasında sivillerin tanımına ilişkin bir kapsam farkı bulunmaktadır. Sözleşme, siviller için genel koruma rejimi öngörmüş, yukarıda verilen tanımdaki herkes ibaresinden Sözleşme ile bağlı olmayan diğer devlet uyruklarını hariç tutmuştur. Ancak Sözleşme'nin tamamlayıcısı olan I No'lu Ek Protokol'ün 50. maddesi, “Protokol'e taraf olup olmama ya da diplomatik temsilcilik açıp açmama koşulunu aramadan, sivil olma vasfını haiz olan herkese özel koruma rejiminin uygulanmasını kabul etmiştir.” (Pazarcı, 2016b: 283-284) Sonuç olarak adı geçen protokole taraf bir devlette ortaya çıkan uluslararası silahlı çatışma hâllerinde, ayırım gözetmeksizin, sivil olma özelliğini haiz olan herkes, sivillere özgü koruma rejiminden yararlandırılmalıdır.

Bir başka tanıma göre ise siviller, doğrudan çatışmalara katılmamış veya silahlı çatışma dışı kalmış kişilerdir. (Tütüncü, 2012: 85) Bu tanım incelendiğinde akla gelen ilk soru, silahlı çatışma dışı kalan veya bırakılan kişilerin kim olduğu yönündedir. Bu kategorideki kişiler, teslim olmuş veya kendini savunma durumunda olmayanlardır ve “çatışma kapsamı

⁹ Gereksiz acı vermeme ilkesi, her iki La Haye Sözleşmesi'nin 23 (e). maddesinde de düzenlenmiş olan bir ilkedir. Bu ilke, orantılılık ilkesi ile yakından ilişkilidir. Bu ilke gereği zorunluluk hâlinde ve gerekli olan sınırı aşmayacak ölçüdeki eylemlerin icra edilmesinde bir mahsur yoktur. Gereksiz acı vermeme ilkesi, zorlayıcı askeri yöntemlerin kullanımını, bir diğer deyişle, savaşın amaçları için gerekli olmayan askeri güç kullanımını yasaklamıştır. Erendor, 2019: 1998. I No'lu Ek Protokol'ün 51. maddesinde yazılı hale getirilen orantılılık ilkesi, kanımızca, sayılan dört ilkenin gerçekleştirme koşulunu oluşturan kilit bir ilkedir.

dışında bırakılması gereken kişiler¹⁰ grubundadır. Bu kişiler her ne kadar “savaşçı statüsü”nde olmasalar da yakalanmaları hâlinde, “savaş esiri” kabul edileceklerdir.

Sivillerin statüsü, insancıl hukuk tarafından belirlenebilirken silahlı çatışma dışı kalanların statülerini tanıyan güç, silahlı çatışmalara taraf olan devletlerdir. Silahlı çatışma dışı kalanlar ile sağlık ve din görevlileri de çokça karıştırılmakta olup, ayırıcı temel ölçüt silahlı çatışma dışı kalanların daha önce çatışmalarda rol almış olması gerekliliği iken; sağlık ve din görevlilerinin doğrudan silahlı çatışmalara katılmalarının mutlak surette yasaklanmış olmasıdır. (Heaton, 2004: 31-32) Ayrıca siviller, sadece saldırılan ülkedeki sivil vatandaşlardan ibaret olmayıp aynı zamanda sivil statüsünün özelliklerini haiz olan tüm yabancılar da bu kategoriye dâhildir. “Sivillerin yararlanabileceği korumadan yararlanabilecek olan yabancılar, çatışan karşı tarafın uyuğundan olan ya da ülkesinde ikamet eden kişiler olabileceği gibi tarafsız bir devletin uyuğundan da olabilir. Bu ‘özel koruma rejimi’, tarafsız devletler ve çatışan üçüncü devletler ya da çatışan taraflar uyruklarına uygulanır.” (Pazarıcı, 2016b: 282) Kanımızca, savaşa ve diğer silahlı çatışma eylemlerine karışmamış olan, sivil statüsünün kaybı sonucunu doğuracak ciddi yoğunluğa ve etkiye ulaşmış düşmanca eylemlerde bulunmayan her kişi, sivil kabul edilerek insani muamele görmelidir.

Sivilleri ayırt edebilmek adına konuyla ilgili diğer statüleri de incelemek gerekmektedir. Savaşçı statüsünün verilmesi, savaşçıların barış zamanında sahip olmadıkları bir takım yetkilere sahip olmalarını mümkün kılmaktadır. Farklı statüler olmaları sebebiyle savaşçılara yönelik koruma, sivillere yönelik olan korumadan farklılık arz etmektedir. Savaşçılar, ilk üç Cenevre Sözleşmesi’nde koruma altına alınan gruptur. “Savaşçı, yasal olarak savaşma statüsünü kazanan ya da yasal olarak silahlı kuvvetlere bağlı kişiler olup savaşçı statüsü kazanma durumu

¹⁰ Saldırı kapsamı dışında kalması gereken unsurlar, başta siviller olmak üzere, silahlı çatışma dışı kalan savaşçılar; sağlık ve din görevlileri; tıbbi birim ve araçlar ile hastaneler; güvenli bölgeler; askersiz bölgeler; taraf devletlerin imzalayacakları tarafsızlaştırılmış bölgeler; savunulmayan mahaller şeklinde sayılabilir. Bu bölgeler, çatışan taraf devletlerin aralarında yapacakları sözleşmeler ile oluşturulur. Bu bölgelere kural gereği hedef olarak saldırılamaz. Sur, 2020: 305. Taşdemir’e göre bu bölgelerin oluşturulmasındaki temel amaç, özel olarak korunması gereken sivil kesimi oluşturan yaralılar, hastalar, yaşlılar, on beş yaş altı çocuklar, on iki yaş altı çocuğu olan anneler ve hamile bayanlar için hastane ve güvenli bölge ile mahaller tesis etmektir. Bölgelerin kurulmasına sadece taraf devletler değil, aynı zamanda koruyucu devletler ve ICRC de öncülük etmektedir. Taşdemir H., 2018: 44.

IV NO'LU CENEVRE SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SİVİLLERİN KORUNMASI

olmayan 'çeteci', 'casus'¹¹, 'paralı asker' ve kimi durumlarda 'gerilla savaşçıları' belirtilen koruma rejiminden yararlanma hakkına sahip değildir. Savaşçı olarak dahi nitelendirilmeyen bu kişiler, 'savaş tutsağı'¹² olarak da kabul edilemeyeceklerinden savaş tutsağı muamelesi de görmeyeceklerdir." (Pazarıcı, 2016b: 274) III No'lu Cenevre Sözleşmesi'nin 4. maddesi, "savaşçı sayılanlar"a ilişkin ayrıntılı bir düzenleme içermektedir. Savaşçı sayılanları tanımlayan bu hükmün yorumu şu şekildedir: (Sur, 2020: 307-308)

- *Çatışan devletlerin silahlı çatışmalarına doğrudan katılan düzenli ordu mensupları;*
- *Birtakım koşullarla (örgütlü komuta düzeni, uzaktan görülür ayırt edici işaretlerin taşınması, savaş kurallarına uyma, silahları açıkça taşıma) devletin ordusunda yer alan veya başka çatışan birimlere bağlı milis kuvvetleri, gönüllü birlikleri ile örgütlenmiş direniş hareketi mensupları;*
- *Bazı koşullarla (silahları açıkça taşımak, savaş kurallarına uyma) ister hükümetin çağırısı üzerine, ister kendiliğinden, ister bir halkın düşman işgaline karşı kitlesel ayaklanmasına katılanlar ki bu gruptaki kişiler sivil statüsünü kaybetmiş olan kişilerdir. Ancak altı çizilmesi gereken husus bu kişilerin örgütsel bir yapı içinde yer alma ve silahlı kuvvetler mensupları gibi ayırt edici amblem, üniforma vb. taşıması zorunluluğunun bulunmayışıdır.*

Sonuç olarak, III No'lu Cenevre Sözleşmesi'nin 4. maddesi gereği belli bir örgütsel yapı içerisinde, emir komuta zincirine bağlı olarak hareket etmek, silahlı çatışma kurallarına uyma mecburiyeti içerisinde bulunmak ve ayırt edici işaretler taşıyarak sivillerden farklı olunduğunu göstermek suretiyle, savaşçı statüsü elde edilebilir. Savaşçı olarak nitelendirilen kişiler, "silahlı çatışmalara doğrudan katılma hakkı"na sahiptir ve düşman tarafından alıkonmaları hâlinde, savaş esiri olarak muamele görecektir. Ancak bu durumun istisnasını, sonradan savaşçı statüsünü kazanan siviller oluşturmaktadır ki bu kişiler, eğer ayırt edici işaret taşıyor

¹¹ Güven suistimalinin yasak olması sebebiyle savaşçı statüsünün sağladığı korumadan yararlanamayacak olan casuslar, silahlı çatışma taraflarından birinden gizli olarak veya hile ile almış oldukları stratejik öneme sahip bilgileri karşı tarafa iletme faaliyetinde bulunan kişilerdir. Sur, 2020: 305.

¹² Savaş tutsağı statüsünden yararlanabilecek olan kişilerin ayrıntılı listesine 1949 tarihli Cenevre Savaş Tutsaklarına İlişkin III No'lu Cenevre Sözleşmesi'nin 4. maddesinden ulaşabilirsiniz.

ve savaş kurallarına uyuyorlarsa savaş esiri olarak değerlendirilebilmektedir.

II. IV NO'LU CENEVRE SÖZLEŞMESİ GENEL ÇERÇEVE

Sözleşme, yüz elli dokuz maddeden oluşmakta olup sivillerin çatışmalardan korunmasına ilişkin hükümler içermektedir. Sözleşme'ye toplam 196 devlet taraftır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 12 Ağustos 1949 tarihinde, Sözleşme'ye taraf olmuştur. (International Committee of the Red Cross)

Bu Sözleşme, önceki üç Cenevre Sözleşmesi'nden tamamen farklı bir alanda düzenlenmiştir. Diğer Cenevre Sözleşmeleri, savaşçı statüsündeki kişilere yönelik düzenlemeleri içerirken IV No'lu Savaş Sırasında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi, tüm sivillerin korunması amacıyla düzenlenmiştir. Bu korumanın kapsamına "mülteci", "vatansız", "kadın", "çocuk", "yaşlı", "engelli", "menkul veya gayrimenkul sivil varlıklar" da girmektedir. Korumanın türü "genel koruma"dır. Sözleşme, ayrımcılık oluşturmadan tüm sivillerin korunmasını ve insani muamele görmesini hedeflemektedir. Ancak Sözleşme'nin metnine de yansımış olduğu şekilde ifade edecek olursak bazı kişiler, sivil korumasından daha fazla ve hassas şekilde yararlandırılmaktadır. Bu kişiler, yaralılar, hastalar, maluller, yaşlılar, on beş yaşından küçük çocuklar, hamile kadınlar, yedi yaşından küçük çocuğu olan anneler, kadınlar ve engelliler olarak 16. maddede sayılmıştır. Sözleşme'nin 15. maddesinde ise "tarafsız ve güvenli bölgeler" in oluşturulmasına izin verilmiştir. Buradaki amaç, sivil kaybını en aza indirmektir. Çünkü Sözleşme, sivilleri korumak ve kayıpların en aza indirilmesi amaçları ile oluşturulmuştur.

A. IV NO'LU CENEVRE SÖZLEŞMESİ ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

1. *Sivil Halkın Açlığa Mahkumiyeti*

14. maddede, ambargo altında bulunan kişilere insani yardımda bulunulması mükellefiyeti düzenlenmiştir. "Açlığa mahkumiyet" bir yıldırma aracıdır ve belirli koşullar dahilinde savaş suçu oluşturmaktadır. (Arsava, 2021: 10-11) Anılan hükmün genişletilmesi ile I No'lu Ek Protokol'ün 54. maddesinde sivil halkın açlığa mahkûmiyeti yasağı belirgin kılınmıştır. Ancak yapılan tüm bu düzenlemelere rağmen dünyanın pek çok yerinde sivillerin, "abluka yöntemi" ile açlığa mahkûm edildiği ifade edilmiştir. Abluka, uluslararası hukukta eğer siviller hedef alınmamışsa meşru görülen, yasaklanmamış bir silahlı çatışma yöntemi

IV NO'LU CENEVRE SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SİVİLLERİN KORUNMASI

olarak görülmektedir. Bu yöntemde amaç, bir yerin temel ihtiyaç maddelerine, yardımlara ve silahlı destek güçlerine erişimini engelleyerek bu yeri izole etmektir. Ancak bu yöntem, sivil halkın aç kalmaya mahkûm edilmesi ile sonuçlanmamalıdır. Nitekim 14. madde, abluka esnasında, sivil halkın açlığa mahkûmiyetini yasaklamaktadır. (Arsava, 2021: 5) Bu bağlamda, silahlı çatışmalar esnasında, her tür hayati öneme sahip ürün, gıda ve içme suyu tesislerinin, bu sayılan ürünleri taşıyan yardım araçları ile ürünlerin dağıtım kanallarının zarar görmemesi, yağma edilmemesi ve yıkılmaması gerekmektedir. (Taşdemir H. vd., 2003: 20)

Bahsi geçen yasaklama ve kurallara rağmen Bosna-Hersek'teki "Saraybosna ve Srebrenica ablukaları", Alman İmparatorluğu'nun "Leningrad'ı ablukaya alması", yakın tarihin acı dolu olayları olarak kayıtlara geçmiştir. (Arsava, 2021: 3-4) Kanımızca, bir daha bu gibi insanlık felaketlerinin yaşanmaması için ablukalar daha sıkı şekil koşullarına bağlanmalıdır. Çünkü hukuka uygun olduğu iddia edilen ablukalar dahi siviller için ağır sonuçlar doğurabilmektedir. Nitekim ablukaların hukuka uygunluk kılıfına büründürülmesi, suistimal oluşturabilir. Sıkı şekil koşulları ile bu sorunları aşmak pekala mümkündür.

2. Sözleşme Kapsamında Çocuklar

Sözleşme, çocukları ve aile bütünlüğünü de koruyucu hükümler içermektedir. Sözleşme'nin 24. maddesine göre saldırılarda öksüz kalan veya ailelerinden ayrı düşen on beş yaş altındaki çocuklar, başıboş bırakılmamalı; bakım, terbiye ve talimleri yapılmalı, ibadet etme imkânlarını kolaylaştırıcı her tür tedbir alınmalıdır. Devam eden 25. ve 26. maddelerde ise aile bütünlüğüne saygı, ailelerin birleştirilmesi hususları, ailesinden ayrı kalan kişilerin aileleri ile haberleşme olanaklarının sağlanması ve gerekirse bu hususta ICRC ve bünyesindeki diğer kuruluşların desteğinin alınmasının engellenmemesi gerekliliği düzenlenmiştir.

3. Sözleşme Kapsamında Siviller

Sözleşme'nin 27-34. maddelerinde, himaye gören sivillerin durumuna ilişkin çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Bu hükümlere göre sivillerin namuslarına, dini tercihlerine, aile bütünlüğüne, bedenlerine, yerleşik örf âdet kurallarına saygı duyulması, bir diğer deyişle sivillerin fiziksel ve ruhsal bütünlüklerine saygı duyulması gerekmektedir. Sivillere insani muamele esas olup bu kurala aykırı hareket eden askeri personel de dâhil herkes sorumluluk altındadır. Ayrıca sivillerin, ICRC de dâhil her tür

tarafsız yardım kuruluşundan insani amaçlarla ve düşmanca amaçlar taşımaksızın gerçekleştirilen yardımları almaları engellenmemelidir. (Arsava, 2021: 10) Bu yardımların kapsamına, gıda, ilaç, tıbbi destek, para vb. girmektedir. Bu madde hükmü, yukarıda da değinmiş olduğumuz aç bırakma yasağı ile uyum içerisindedir. Sivillere yönelik “cebir”, “şiddet”, “işkence”, “kötü muamele”¹³, tecavüz, kolektif cezaların uygulanması, sivillerin eşyalarının yağmalanması, sivil varlıklara karşı “misilleme tedbirleri”nin uygulanması ve “rehine” kati surette yasaktır. Çünkü silahlı saldırılar, sivillere ve sivil varlıklara değil, askeri nitelikte olan ve çatışmaların kaderini etkileyecek stratejik önemi haiz hedeflere yönelik olmalıdır. Aksi takdirde ihlaller, savaş suçu oluşturabilir.

4. Sözleşme Kapsamında Yabancılar

Sözleşme, sadece çatışan taraf devletlerin uyuğundaki sivilleri değil, yabancıları da sivil statüsünün içine dâhil ederek korumaktadır. Bu husus, Sözleşme’nin 35-39. maddelerinde düzenlenmiştir. Yabancılar, barış zamanında yabancılar uygulanan rejim uygulanmalı ve hiçbir surette yabancılar içinde ırk, renk, cinsiyet, suçluluk, dini ve siyasi düşünce, herhangi bir gruba mensubiyet vb. sebeplerle ayrımcılık yapılmamalıdır. Nitekim, Sözleşme’nin 37. maddesine göre infaz kurumlarında cezalarını çekmekte olan yabancılar da insani muameleden yararlandırılmalı ve cezalarını çektikten sonra diğer yabancılar gibi ülkeyi terk hakkından yararlandırılmalıdır. Nitekim Sözleşme, ayrımcılığın her türünü yasaklamış bulunmaktadır. Bahsi geçen “ülkeyi terk hakkı” gereği yabancılar, buldukları ülke toprağını terk etmek isterlerse çatışmaya taraf olan ilgili devletin bu hususta her tür kolaylığı sağlaması gerekmektedir. Ayrıca bu kişilerin yolculuklarının güvenliği ve esenliği sağlanmış, her tür temel ihtiyaçları karşılanmış olmalıdır. Ülkeyi terk usulü şu şekilde işlemektedir: önce yabancı kişi, ülkeyi terk için yetkili makamlara başvuruda bulunur. Bu makamların terke izin vermesi hâlinde, yabancı en uygun zamanda ülkeyi terk eder. (Pazarıcı, 2016b: 289)

5. Sivillerin Çalışma Hakkı

Sözleşme, “sivillerin çalışma hakkı”na ve düşman devlet tarafından

¹³ “Kötü muamele” kavramı, hem “insanlık dışı” hem de “aşağılayıcı muameleler”i kapsayan bir üst kavramdır. İşkence ile arasındaki temel fark, uygulanan şiddetin yoğunluğunun, işkenceye nazaran daha düşük olmasıdır. Kötü muamele yasağı, “mutlak (jus cogens)” bir yasak olup dünya üzerindeki tüm devletleri bağlayıcı bir etkiye sahiptir. Reidy, 2002: 10.

IV NO'LU CENEVRE SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SİVİLLERİN KORUNMASI

çalıştırılmaları hususlarına ilişkin düzenlemeler de içermektedir. Sözleşme'nin 39 ve 40. maddelerine göre siviller, çatışmalar sebebiyle geçimlerini sağlayamaz duruma gelmişse uygun ve paralı bir iş bulmaya hakları vardır. Ancak kişi üzerinde haklı sebeplerle ve güvenlik amacıyla tedbirler alınmışsa çalışması mümkün olmayan bu kişinin ihtiyaçları işgalci devlet tarafından temin edilmeli, kişinin hayatını idame ettirebilmesi amacıyla yardım kuruluşlarından nakdî yardım almasına engel olunmamalıdır.

Sivillerin çalıştırılması husunda ise olması gereken, bu kişilerin askeri nitelikte olmayan, geçimlerini sağlayabilecekleri normal işlerde çalıştırılmaları ve çalışma koşullarının kişinin subjektif koşullarına uygun olmasıdır. Ayrıca on sekiz yaşından büyük olan sivillerin çalıştırılması hukuka uygun kabul edilmelidir. Sözleşme gereği hiçbir gerekçe ile çocuklar çalıştırılmaz. (Pazarcı, 2016b: 291)

6. Sözleşme Kapsamında Mülteciler

Sözleşme, mültecilerin, "düşman yabancı" olarak görülmemesi ve sivillere sağlanan genel korumadan onların da yararlandırılmaları gerektiğinin altını çizerek mültecilerin Sözleşme'ye taraf olmayan bir üçüncü devlete ya da kişinin işkence, ölüm cezası, ölüm koridoru gibi olgularla karşılaşabileceği bir başka devlete geri gönderilmesinin yasak olduğunu belirtmiştir. "Geri gönderme (non-refoulement) yasağı" olarak da adlandırılan bu durum, sadece silahlı çatışma zamanları değil, barış zamanında da tüm devletlerin gözetmesi gereken bir yasak olup Sözleşme'nin 45. maddesinde düzenlenmiştir.

7. Tehcir Yasağı

Sözleşme, 49. maddede, "tehcir yasağını (zorunlu göç)" düzenlemiştir. İlgili maddeye göre tek tek veya kitlesel olarak sivillerin göçe zorlanması yasaktır. Ancak sivillerin zaruri hâllerde, "askeri gereklilik ilkesi"¹⁴ ve güvenlik gerekçeleri ile ülke içinde göç ettirilmesi mazur görülmüştür. Bu göç sırasında, sivillerin her tür ihtiyaçları temin edilmeli ve bu kişilerin nakli güvenli bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Sivillerin yerleştirildikleri bölgenin, silahlı çatışma alanından uzak olması bir başka koşul olarak

¹⁴ Askeri gereklilik ilkesi, üstünlük sağlamaya yetecek ölçüdeki eylemlerin aynı zamanda insancıl hukuk ve uluslararası hukuka da uygun olmaları hâlinde, hukuka uygunluk sebebi olarak değerlendirilmelerini ve dolayısıyla meşru kabul edilmelerini öngörmektedir. Solf: 127-128.

düzenlenmiş bulunmaktadır. İşgalci devletin, işgal ettiği devlet topraklarına kendi vatandaşlarını yerleştirmesi de bu yasak kapsamındadır.

Kanımızca, 1915 yılında Osmanlı İmparatorluğu tarafından, Ermeniler'in zorunlu olarak göç ettirilmesi olayı, bu madde kapsamında değerlendirilemez. Çünkü Ermeniler, güvenlik gerekçeleri ile göç ettirilmiş olup her tür ihtiyaçları de karşılanmaya çalışılmış ve gerekli tüm tedbirler alınmıştır. Örneğin; göç güzergahında meydana gelmesi olası saldırılar için kolluk kuvvetleri teyakkuzda tutulmuş, Ermeniler'e memurlar tarafından kötü muamelede bulunulması hâlinde, bu memurların azledileceğine ilişkin talimatnameler oluşturulmuş ve bu doğrultuda soruşturma komisyonları kurulmuştur. Ancak göç güzergahında yaşanan ölümler, Osmanlı Devleti'nin kastı olmadan gerçekleşmiş olup bu ölümler, genel olarak bünyesi zayıf olan kişilerin yakalandıkları kolera ve tifüs gibi salgın hastalıklar ve silahlı çetelerin saldırıları neticesinde gerçekleşmiştir. (Gündüz vd., 2008: 337-339, 358)

8. Sözleşme'deki Diğer Hükümler

50. madde, çocukların korunması, öksüz kalmaları hâlinde, onlara bakacak kişilerin temini ve eğitimlerine ilişkindir.

53. madde, sivil varlıkların korunması hususunu düzenlemiştir. Bu madde hükmüne göre askeri zaruret hâlleri hariç olmak üzere bu varlıklara hiçbir surette zarar verilemez, bu varlıkların imhaları ve yağmalanmaları yasaktır.

55. madde, işgal altındaki topraklarda bulunan sivillerin temel ihtiyaç maddelerinin, işgalci devlet tarafından sağlanması yükümlülüğüne ilişkindir.

56. ve 57. maddelerde, hastane ve diğer tıbbi birimlerin korunması, gerektiğinde yenilerinin inşası ile tıbbi malzemelere el konulamayacağı hususları düzenlenmiştir. Ayrıca sivil halkın salgın hastalıklardan korunması ve sağlık hizmetlerinin sağlanması, Sözleşme kapsamında düzenlenen diğer hususlardır. Zaruret hâlinde, "sivil hastaneler" in, "askeri hastane" olarak kullanımına izin verilmiştir. Ancak bu izin, sivillerin hastane hizmetlerinden yararlanmalarına engel oluşturmamalıdır.

58. madde, ibadetlere izin verilmesi ve her tür dini ihtiyacın karşılanmasını öngörmektedir.

IV NO'LU CENEVRE SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SİVİLLERİN KORUNMASI

59. madde, işgalci devletin sivil halka yardım mükellefiyetini düzenlemiştir. Ancak işgalci devletin yardım yapmaya muktedir olmadığı hâllerde, ICRC gibi çok çeşitli komite ve “sivil toplum kuruluşları (STK)”nın sivillere yönelik insani amaçlı yardım faaliyetlerini kolaylaştırma ve bu faaliyetleri engellememe yükümlülükleri hususları da hükme eklenmiştir.

Sözleşme'nin 68-142. maddeleri, genel itibariyle enterne edilen sivillerin durumlarına ilişkin ayrıntılı düzenlemeler içermektedir. Aşağıda enterne edilenler için ayrı bir başlık açılmış olup bu hükümler o başlık altında incelenecektir.

B. ULUSLARARASI SİLAHLI ÇATIŞMALARDA SAĞLIK VE DİN GÖREVLİLERİ

Sözleşmelere ek protokollerde daha ayrıntılı bir şekilde açıklanan, ibadethanelerin korunması, ibadet hakları, din ve vicdan özgürlüğü, hastane, tıbbi malzeme, tıbbi araç/gereçler gibi “yaşama hakkı” ve “sağlık hakları” ile doğrudan ilişkisi olan birimlerin korunmalarını amaçlayan hususlara, 18-23. maddelerde yer verilmiştir. Bu düzenlemelerde, askeri sağlık görevlileri ile askeri din görevlileri de yer almakta olup I No'lu Ek Protokol ile bu kapsam genişletilmiş, tüm askeri ve sivil sağlık görevlileri ile askeri ya da sivil fark etmeksizin tüm din görevlilerinin korunması gerektiği belirtilmiştir. (Pazarıcı, 2016b: 251) Örneğin, hastanelerin hedef alınması yasaktır. Ayırıcı işaret taşıyan tıbbi nakil araçları ve sağlık görevlilerinin (doktor, hemşire, hastabakıcı, sedye taşıyıcı, ambulans şoförü, ilk yardım uzmanı vb.) dokunulmazlığı söz konusu olup çatışan her taraf devlet, sivil ve askeri sağlık faaliyetlerinin devamlılığını temin etmek zorundadır. Bir diğer deyişle, çatışan taraf devletler, hem negatif hem de pozitif yükümlülüklerle donatılmış olup sağlama, saygı duyma ve koruma yükümlülükleri çerçevesinde hareket etmek zorundadır. Ayırıcı işaret taşımayan tıbbi nakil araçları, sivil koruma statüsünden yararlanamama riski ile karşı karşıya kalabilir. Çünkü Sözleşme, ayırıcı işaret ya da amblem taşıyan tıbbi nakil araçlarını kapsamına almıştır. (Rubenstein ve Bittle, 2010: 330) Hasta, yaralı ve malul kişiler ayırım gözetmeksizin korunmalı ve tedavileri sağlanmalıdır. ICRC, Sözleşme'nin sağlık görevlileri ve “tıbbi birimlere (askeri ve sivil sağlık kuruluşları)” yönelik hükümlerinin ihlalini denetleme görevini üstlenmiştir. Yapılan denetimler neticesinde tespit edilen ihlallerin, savaş suçu oluşturacağı ifade edilmiştir. (Rubenstein ve Bittle, 2010: 329-330)

Ancak hem sivillerin hem de görevi süresince sağlık görevlilerinin ve tıbbi her tür birim ve aracın korunması mutlak değildir. Korumanın

sınırları, tedavi ve teşhis amaçlarını aşan düşmanca eylemlerde bulunulmasıdır. Sözleşme'nin 19 (2). maddesine göre sağlık görevlilerinin kendilerini, hasta ve yaralıları savunmak amacıyla hafif bireysel silahlar bulundurmaları zarar verici ve düşmanca eylem olarak nitelendirilmeyecektir. Bu durumda, koruma devam etmektedir. Ancak insani görevler haricinde, çatışan karşı tarafa yönelik ciddi ölçüde zarar verici her tür eylem, korumanın sonlandırılmasına sebep olabilir. Işık'ın da belirttiği gibi olması gereken, koruma sonlandırılmadan önce söz konusu zarar verici eylemleri gerçekleştiren sağlık görevlisinin uygun bir şekilde uyarılması ve verilmiş olan sürenin sona ermesinin ardından koruma statüsüne son verilmesidir. (Işık, 2017: 179- 180)

Benzer şekilde, hastaneler de birer mühimmat deposuna dönüştürülmemeli ve sadece tedavi ve teşhis amaçlarına hasredilmelidir.

Sözleşme'nin ihlalini oluşturabilecek eylemlerin örnekleri; hasta ve yaralılara yönelik saldırılar, bu kişiler arasında ayrımcılık yapmak, sağlık görevlilerine yönelik saldırılar, tıbbi malzeme ve gereçlerin dağıtım ve ulaşımına engel olmak, diğer devlet veya kuruluşlardan gelebilecek tıbbi yardımlara engel olunması, tıbbi nakil araçlarına saldırı, tıbbi amblemlerin yanıltıcı olacak şekilde silahlı kuvvetler tarafından kullanılması şeklinde sayılabilir. Ancak ne yazık ki bu konuda hem Sözleşme'de hem de I No'lu Ek Protokol'de yer alan ayrıntılı düzenlemelerin varlığına rağmen dünyanın pek çok yerinde bu hükümlerin ihlal edildiğine şahit olmaktayız. 2008-2009 yılları arasında İsrail ordusunun, Al-Quds Hastanesi başta olmak üzere pek çok hastaneye gerçekleştirmiş olduğu saldırılar bu duruma örnek oluşturmuştur. (Işık, 2017: 176) Benzer bir olay, 7 Mart 2002 tarihinde, yine Filistin'de gerçekleşmiştir. Söz konusu olayda Filistin Kızılayı şoförü ve bir "Birleşmiş Milletler (BM)" çalışanı, yaralılara yardıma giderken vurularak öldürülmüştür. (Taşdemir H. vd., 2003: 7-8) Kanımızca, tüm bu ihlaller karşısında, daha kapsamlı düzenlemeler yapılması gerekmekte olup Sözleşme'nin işlevliliğini arttırmaya yönelik bir çözüm önerisi olarak "medikal etik kuralları"nın uluslararası düzenlemelere tam şekliyle yansıtılması ve tıbbi birim olma hususunda ayırt etmeyi kolaylaştırmak için ise saldırı öncesinde uyarı sistemlerinin harekete geçirilmesi yararlı olabilir.

Askeri veya sivil farketmeksizin tüm din görevlileri ve ibadethaneler, Sözleşme kapsamında genel; I No'lu Ek Protokol kapsamında ise sağlık görevlileri ve tıbbi birimlerde olduğu gibi özel korumadan yararlanmaktadır. Sözleşme ve I No'lu Ek Protokol'de düzenlenen din

IV NO'LU CENEVRE SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SİVİLLERİN KORUNMASI

görevlileri ifadesi, “asker ya da sivil sadece din hizmetlerini gören, sürekli veya geçici olarak din görevlerini üstlenen kişiler anlamına gelir.” (Pazarcı, 2016b: 252) Hem din işleri ile meşgul olanlar hem de dini ibadetlerini yerine getiren kişiler ile her tür ibadethane ve dini yayınlar, sivil statüsü gereği korunmalıdır.

C. SAVAŞ MUHABİRİ VE GAZETECİLERİN STATÜSÜ

Sivillere nazaran daha dezavantajlı bir durumda olan “sivil gazeteci” ve “savaş muhabirleri”nin hakları ve korunması hususundan ilk kez, 1907 tarihli “IV. La Haye Sözleşmesi’ne ek Tüzük”te bahsedilmiştir. Bahsi geçen Tüzüğün 13. maddesine göre savaş muhabirleri, eşlik ettikleri ordu yetkilileri tarafından verilmiş bir belgeye sahipse doğrudan çatışmalara katılmamış olmalarına rağmen sırf askeri birliklere eşlik ettikleri için, işgalci devlet tarafından yakalandıkları takdirde, savaş esiri sayılacaklardır. Askeri üniforma giymeyen, açıkça silah taşımayan ve doğrudan çatışmalara katılmayan savaş muhabirlerinin, sivil ve askerlerden ayırt edilmesi hususu, “ayırt etme ilkesi”¹⁵nin bir gereği olarak göze çarpmaktadır. Sayılan tüm bu sebeplerden ötürü bu kişilere savaş muhabiri olduklarının belirtildiği kimlik kartlarının verilmesi gerekmektedir.

Savaş muhabirlerinin hastalanma, yaralanma, esir düşme ve kazazede olmaları hususları, I. Cenevre Sözleşmesi’nde düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere göre çatışmalara doğrudan katılmayan sivil gazeteciler, sivil statüsündedir. Ancak savaş muhabirleri işgalci devlet tarafından yakalanmaları hâlinde, savaş esiri muamelesi görecektir. Burada, dikkati çeken husus, I. Cenevre Sözleşmesi’nde savaş muhabirleri ile ilgili özel bir düzenlemenin olmayışı olup savaş muhabirlerinin görevlerine değinilmeksizin sadece esir olma ihtimallerinden bahsedilmekle yetinilmesidir.

I No’lu Ek Protokol’ün 79. maddesi, tehlikeli görevlerde bulunan gazetecileri sivil kabul etmiş, sivil gazetecilerin korunması hususunu uluslararası bir kural hâline getiren ilk sözleşme olmuştur. I No’lu Ek Protokol ile savaş muhabirlerinin görevlerine ilişkin yapılan düzenlemeler sayesinde Cenevre Sözleşmeleri’ndeki boşluk doldurulmuştur. (Dost, 2018: 176) Ancak tüm bu düzenlemeler, savaş muhabiri ve sivil gazeteci

¹⁵ Ayırt etme ilkesi, “savaşçı”, “sivil”, “sivil hedef” ve “askeri hedef” kavramları arasındaki ayrıma işaret ederek sivillerin korunmasını amaçlar ve ayırım gözetmeyen silahlı saldırıları yasaklar. Chalabizada, 2021: 141.

statüleri arasındaki farkı tam olarak yansıtamamış ve uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda görev alan sivil gazetecileri koruyucu hükümler içermemiştir. Korunan hukuki değerler, sadece gazeteci ve muhabirlerin yaşama hakkı ve vücut bütünlüğü olmayıp ayrıca haber alma ve verme özgürlüğü ile sahip oldukları tüm medya araç/gereçlerinin korunması gerekliliğinin bir uzantısı olarak “mülkiyet hakkı”dır. Medya araç/gereçleri, çatışmalara doğrudan katılım amacıyla kullanılmadıkları takdirde, sivil varlık olarak kabul edilmeli ve saldırıların hedefi olmamalıdır. İlgili maddenin yorumundan sivil halkın “bilgi alma hakkı”nın hiçbir surette engellenmemesi ve basın özgürlüğünün güvence altına alınması gerektiği sonuçlarına varmak pekala mümkündür.

D. SİVİL VE ASKERİ VARLIKLAR

Sözleşme'nin 53. maddesi, sivil varlıklara ilişkindir. Daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi korunan unsurlar, sadece siviller olmayıp onların hayatlarını idame ettirmelerini sağlayan her tür eşya ve tesisler olan sivil varlıklar da koruma kapsamındadır. 53. maddeye göre “ferdi veya kolektif (kamusal) olan menkul ve gayrimenkul varlıklar”ın askeri gereklilik dışında imhası yasak olup bunların korunması gerekmektedir. Ancak bu hükmün bir istisnası olarak zorunluluk hâlinde, imhaya izin verilmiştir.

Burada, “askeri varlık” ve “sivil varlık” ayrımının belirlenmesi, çatışmada hedef alınmaması gereken varlıklar hakkında ipucu vermektedir. Genel olarak uygulanan ayırım yöntemine göre eğer bir varlık askeri hedeflerin gerçekleşmesi hususunda önemli ölçüde katkı sağlıyor ve askeri avantajlar oluşturuyorsa askeri varlık olarak değerlendirilmelidir. (Heaton, 2004: 48) Ancak bazı kesimler, bu yöntemin her zaman doğru sonuçlar vermeyeceğini iddia etmektedir. Çünkü bazen askeri varlıklar ile sivil varlıklar birlikte zarar görebilmekte ya da hem askeri hem de sivil görevi olan varlıklar söz konusu olabilmektedir (havaalanı, telekomünikasyon sistemleri, kanalizasyon şebekesi, elektrik santralleri, su şebekeleri, köprüler vb.). (Heaton, 2004: 48-50) Hatta bu varlıkların zarar görmesi, uzun vadeli olumsuz etkiler doğurarak sivil halkın yaşamını tehdit edebilmektedir. Hem sivil hem askeri varlıkların zarar gördüğü hâllerde yapılması gereken, orantılılık testidir. Eğer sivil varlıkların uğradığı zarara kasten sebep olunmamış ve bu zarar askeri varlıklarinkine nazaran daha düşükse bu durumda sivil varlıkların uğradığı zarar mazur görülür. Çünkü çatışmaların doğası gereği bazı sivil zararların oluşması muhtemeldir.

IV NO'LU CENEVRE SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SİVİLLERİN KORUNMASI

Sonuç olarak, “sivil varlık, askeri hedef olmayan her şeydir. Ancak bu varlıklar, yapıları, yerleri, amaçları veya kullanımları ile askeri harekâta katkı sunmamalı, tahribatları veya yok edilmeleri halinde, askeri bir fayda (avantaj) sağlamamalıdır.” (Taşdemir H. vd., 2003: 10) “Pentagon Geçici Raporu”, nelerin askeri hedef olduğu hususunda kapsamlı bir liste sunmaktadır. (Taşdemir H. vd., 2003: 10-11) Bu Rapor, uluslararası düzenlemelerin etkisiyle oluşturulmuş ulusal bir belge olması sebebiyle önemi haizdir.

E. SİVİLLERİN ENTERNE EDİLMESİ

Silahlı çatışmalarda özgürlükten yoksun olma hâli üç şekilde karşımıza çıkmaktadır: savaşçıların düşman tarafından esir alınması, sivillerin “enterne (internment)” edilmeleri ve güvenlik gerekçesiyle sivillerin gözaltında tutulması. (Katılmış, 2020: 4) Alıkoyma rejimi ve tutulma koşullarına ilişkin pek çok düzenleme hem Cenevre Sözleşmeleri’nde hem de Ek Protokoller’de yer almaktadır. Sivillerin düşman devlet tarafından alıkonulması hususları, Sözleşme’de düzenlenmiştir. Sözleşme’nin 41. maddesine göre çatışan taraf devletler, güvenlik gerekçesiyle siviller üzerinde çeşitli kontrol tedbirleri uygulayabilir. Ancak bu tedbirlerin yetersiz kalması hâlinde ve ülke güvenliğini sağlama amacının zorunlu kıldığı hâllerde, son çare olarak Sözleşme’nin öngördüğü en ağır tedbirler olan, “mecburi ikamet” veya sivillerin enterne edilmeleri gündeme gelebilir. Son çare olmasından kasıt, eğer kişinin yargılanması seçeneği makul ise enterne edilmek yerine, bu kişinin çeşitli yargısal güvencelere sahip kılınarak tarafsız ve bağımsız bir mahkemede yargılanması gerekliliğidir. Bu durum, enterne ve mecburi ikamet tedbirlerinin istisnailik yönünü ifade etmektedir.

Katılmış’a göre enterne edilmek, tutuklanmaktan tamamen farklıdır. Enterne etmek, kişinin bir güvenlik tehdidi oluşturmasını önlemek amacıyla hareket ve faaliyetlerinin kontrol edilmesi anlamına gelmekte ve cezalandırma amacı taşımamaktadır. (Katılmış, 2020: 17) Enterne ve mecburi ikamete, çatışan düşman devletin yetkilileri karar verebileceği gibi kişi kendisi de enterne edilmeyi talep etmesi hâlinde, kendiliğinden enterne edilebilecektir. Bu konuda, devletlerin geniş bir takdir yetkisi vardır. Enterne edilenler, haklarında devam eden herhangi bir soruşturma veya kovuşturma olmayan kişiler olup sadece oluşturdukları ciddi güvenlik tehditleri sebebiyle özgürlüklerinden yoksun bırakılmaktadır. Bu sebeple, devletlerin enterne kararı alırken takdir yetkilerini keyfi şekilde kullanmaları yasaktır. Keyfilğin önüne geçilmesi

için ise istihbarat çalışmaları yürütülmeli ve enterne edilmek istenen kişi hakkında gerçekçi her tür bilgi toplanarak bu bilgiler dâhilinde bir değerlendirme yapılmalıdır. (Schmitt ve Wolff, 2012: 122) Değerlendirmeler sonucunda, enterne edilmeleri veya en azından zorunlu ikamete tabi tutulmaları gereken kişiler, aynı hükümlere tabi tutulacaktır. Enterne kararı, bireysel olarak alınabilir. Kolektif ceza mahiyetindeki enterne kararları hukuka aykırıdır. Çünkü I No'lu Ek Protokol'ün 75. maddesinde de belirtildiği gibi kolektif cezalar yasaktır. "Suçların ve cezaların bireyselliği ilkesi", silahlı çatışmalara da uygulanması gereken bir ilkedir. Enterne edilenlere uygulanması gereken bir diğer ilke ise "suçların ve cezaların yasallığı ilkesi"dir. Bu ilke gereği hem iç hukuk hem de uluslararası hukuk kurallarına dayanılarak enterne kararı verilebilir. Aksi takdirde, alınan kararlar keyfi olacak ve dolayısıyla tutulma hukuka aykırı hâle gelecektir. Bu ilke, keyfiliğin önüne geçerek sivilleri korumayı amaçlamaktadır. (Schmitt ve Wolff, 2012: 123-125)

Sivillerin entenesi ve mecburi ikameti sürekli gözden geçirilmeli ve gerek kalmadığı hâllerde, bu kişiler derhal serbest bırakılmalıdır. Bu sebeple Sözleşme, çatışan taraf devletlerin idari ve yargı makamları aracılığıyla peridiyodik olarak yılda en az iki defa olacak şekilde, enterne edilen sivillerin tehlike arz etme durumlarının devam edip etmediğini gözden geçirmelerini ve gerekli tedbirleri almalarını zorunlu kılmaktadır. Çatışmaların son bulması hâlinde ise cezasını çekmiş olan tüm sivillerin serbest bırakılması ve bu kişilere ait sivil varlıklar üzerindeki tedbir kararlarının kaldırılması gerekmektedir. Hem Sözleşme'nin 132. maddesine hem de I No'lu Ek Protokol'ün 75. maddesine göre eğer açıkça bir gereklilik yoksa enterne edilen siviller serbest bırakılmalıdır. Çünkü bir kişinin askeri bir tehdit oluşturması hâli, çatışmaların değişken yapısı gereği süreklilik arz etmez. Bu sebeple, eğer enterne süresi uzatılmak istenirse tehdit unsuru güncel olmalı ve bu unsurun varlığına ilişkin çok güçlü emareler bulunmalıdır. (Schmitt ve Wolff, 2012: 124) Aksi takdirde, kişinin tutulması hukuka aykırı sayılır. Kişi özgürlüğü ile askeri amaçlar arasında kurulacak olan dengede, ibre çoğu zaman kişinin lehinedir.

Enterne edilen kişilerin tutuklamaya karşı getirilen güvencelerden yararlanması hususu, Sözleşme'de düzenlenmemiş olup bu Sözleşme'nin tamamlayıcısı olan I No'lu Ek Protokol'ün 75. maddesinde belirtilmiştir. Öncelikle kişi, enterne edilmenin hukukiliği, hukuki başvuru yolları ve tutulma sebepleri hakkında bilgilendirilmelidir. Ayrıca tutulma, resmi bir tutulma yerinde gerçekleştirilmeli, kişinin tutulduğu veya nakledildiği yer ailesine bildirilmelidir. (Schmitt ve Wolff, 2012: 128) Enterne edilen

IV NO'LU CENEVRE SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SİVİLLERİN KORUNMASI

kişilerin yararlanması gereken tutuklamaya karşı getirilen diğer güvenceler ise şu şekilde sayılabilir: “hukuki yardım alma hakkı, “peridiyodik olarak gözden geçirilmeyi ve serbest bırakılmayı isteme hakkı”, “ailesi ve yakınları ile görüşme, onları ziyaret etme, ziyaretçi kabul etme hakları”, “tıbbi destek hakkı”, “diğer enterne edilmiş kişilerle görüşme hakkı” ve “tutulma koşullarına itiraz hakkı”. (Schmitt ve Wolff, 2012: 129-133)

1. *Enterne Edilenlerin Tutulma Koşulları*

Enterne edilenlerin tutulma koşullarının da elverişli olması gerekmektedir. Bu konuda, hem Sözleşme’de hem de Sözleşme’nin kaynağı olan teamül hukukunda, çeşitli hükümler bulunmaktadır. “Enternöman yerleri (internment place)”, silahlı çatışma bölgelerinden uzak olmalı, tutulan kişilere özgür sivilere sağlanan pek çok hak eşit ölçüde tanınmalı, güvenlik, beslenme ve tedavi imkânları bulunmalı, muameleler insani olmalı, kadın ve çocuklar, yetişkin erkeklerden ayrı yerlerde tutulmalıdır. (Katılmış, 2020: 8)

Uygulamada hem teamül hukuku hem de akdedilmiş pek çok uluslararası sözleşmenin varlığına rağmen tutulan kişilerin hakları ihlal edilmektedir. Tutulma koşullarının insani olmayışı, silahlı çatışma kuralları içerisinde sayılan insani muamele ilkesine işaret etmektedir. Pek çok enternöman yeri ve infaz kurumu, aşırı kalabalık, havasız, çok soğuk ya da çok sıcak ve ışısızdır. Ayrıca tutulan kişilere yeterli miktarda sağlıklı gıda ve su temin edilememekte, enternöman yerlerinde aileler birbirinden ayrılmakta, tutulan kişilerin ailelerine ve yakınlarına haber vermelerine engel olunmaktadır. Tutulma yerlerinde işkence ve kötü muamelelere yaygın olarak rastlanılmakta, infaz kurumunda tutulan tutuklu kişiler ise “suçlu etiketi” ile damgalanarak ömür boyu “sosyal dışlanmışlık olgusu” içinde yaşamaya mahkûm edilmektedir. Bu sayılan durumlar, başta kişinin onurunu olmak üzere yaşama, beslenme, sağlık, özel ve aile hayatının gizliliği, özgürlük hakkı gibi pek çok hakkını ihlal ederek zaten savunmasız olan durumlarının getirdiği yükü daha da ağırlaştırmakta; güvenlik gerekçesine dayanarak icra edilen özgürlükten yoksun bırakma hâllerinin, silahlı çatışmalara ilişkin temel ilkeleri ihlal etmesine sebebiyet vermektedir.

2. *Enterne Edilenlerin Cezalandırılması Usulü*

Enterne edilme ve ölüm cezasına ilişkin 68. maddeye göre sivillerin doğurmuş oldukları tehlike ciddi boyutlarda değilse enterne edilmeleri

veya hafif hapis cezalarına çarptırılmaları mümkündür. Ancak Sözleşme, hafif hapis cezalarına ilişkin bir sınır koymadığı için işgal edilen devletin iç hukuku bu sınırı belirlemektedir. Sözleşme, ölüm cezasını yasaklamamış olup sıkı koşullara tabi tutmuştur. 68. maddeye göre eğer işgal edilen devletin iç hukuku ölüm cezasını düzenlemişse ve kişinin casusluk, sabotaj veya kasti adam öldürme gibi suçları işlediği tespit edilmişse hakkında ölüm cezasına hükmolunabilir. Ancak hamile kadınlar, on sekiz yaşın altındaki çocuklar vb. bazı kişi grupları ölüm cezası ile cezalandırılmaz.

Sözleşme'nin 117-126. maddelerinde, enterne edilenlerin tutulma süresince işlemiş oldukları suç türleri ve uygulanabilecek cezalar, bu kişilere hangi mevzuatın uygulanacağı, hapis cezalarının hangi koşullarda çekileceği, firar eden veya firara teşebbüs eden enterne edilenlere uygulanacak cezalar gibi çok çeşitli hususlar düzenlenmiştir. Sözleşme, firar eden kişilere sadece disiplin cezası verilmesine izin vermiştir. (Pazarcı, 2016b, 288) Enterne edilenler, ancak buldukları devletin mevzuatına göre cezalandırılabilir. Enterne edilenler ancak belli suçlardan hüküm giymiş olmaları hâlinde ceza alır. İlgili madde hükümleri, enterne edilenlerin cezalandırılmalarına ilişkin bir sınırlandırma niteliğindedir. Bu sayede "hukuki güvenlik" de tesis edilmiş olmaktadır.

3. Enterne Edilenlere Sunulması Gereken Yargısal Güvenceler

Sözleşme'nin 69-77. maddeleri, yargılama yetkisi ve yargılama güvencelerine ilişkindir. Bu hükümlere göre işgalden önce işlenen suçlarda, işgalci devletin yargılama yetkisi bulunmamaktadır. İşgal sonrası işlenen suçlarda ise işgalci devletin yargılama yetkisi olup "bağımsız ve tarafsız mahkemelerde yargılanma hakkı", "tebligatla şüphe konusu suçla ilgili bilgi alma hakkı", "savunma hakkı", "müdafi hakkı", "hukuki yardım hakkı", "tercüman hakkı", "yargısal yollara başvuru hakkı", ziyaretçi hakkı", "tedavi hakkı" vb. haklar sağlanmış olmalıdır. 76. madde, ölüm cezasına çarptırılan kişilerin, af talebinde bulunmasına imkân tanımıştır. 77. maddede ise kadınların ayrı nezarethanelerde tutulması gerekliliğinin altı çizilmiştir. Pazarcı'nın ifade ettiği üzere "Kadınlara ilişkin olarak onurlarının her türlü saldırıya karşı korunması ve özellikle ırza geçme, fuhuş baskısı ve namusa karşı her türlü saldırı eylemlerinin meydana gelmemesi için bu kişileri yetkisi altında bulunduran devlet özel koruma önlemleri almak yükümü altındadır." (Pazarcı, 2016b, 291) Kısacası sivilin özgürlüklerinden yoksun kaldıkları an dahi insan olmaları

IV NO'LU CENEVRE SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SİVİLLERİN KORUNMASI

sebebiyle sahip oldukları onur gereği insani muamele görmeye hakları vardır. Nitekim insan, onuru ile haklarından yararlanabilir.

4. *Enterne Edilenlerin Aile Bütünlüğünün Korunması*

Sözleşme'nin 79- 82. maddeleri, enterne edilen sivillere yönelik muamelelere ilişkindir. Bu madde hükümlerine göre enterne edilenlerin kişi ehliyetleri varlığını muhafaza etmektedir. Enterne edilme koşulları, Sözleşme'nin 41, 43, 68 ve 78. maddelerinde sınırlı olarak sayılmıştır. 82. madde gereği aile birliği ve bütünlüğü esas olup aile üyelerinin aynı yerlerde enterne edilmeleri gerekmektedir.

Bu madde hükümleri gereği korunan hukuki değer, toplumun çekirdeği olan ailedir. Aile hayatı hakkı, tüm insanların yararlanabileceği, hem "özel ve aile hayatına saygı hakkı"nı hem de "aile bütünlüğü hakkı"nı kapsayan bir haktır. Bu hak, ailenin ve aile birliğinin korunması hususlarına ilişkindir. Çiçekli'nin de belirttiği gibi bu hakkın üç boyutu vardır: "aile oluşumu", "aile birleşimi" ve "aile hayatını sürdürme". (Çiçekli, 2009: 180) Hakkın üç boyutunu, enterne edilenlere ilişkin söz konusu düzenlemelere uyguladığımızda şu sonuçlara ulaşmaktayız: enterne edilen aile üyeleri, aile birleşimi boyutu gereği bir arada kalmalıdır. Enterne edilen kişilerin de aile kurmaya hakkı olduğu için bu kişilerin evlilik işlemlerini gerçekleştirmelerine olanak tanınmalıdır. Bu husus, aile oluşumu boyutuna ilişkindir. Aile hayatını sürdürme boyutunda ise enterne edilen aile üyelerinin aile bütünlüğünün bozulmaması ve farklı yerlere gönderilmemeleri gerekmektedir.

5. *Enternöman Yerleri*

Sözleşme'nin 83-88. maddeleri, enterne edilme yerleri bir diğer deyişle enternöman yerlerine ilişkin düzenlemeleri içermektedir. Bu hükümlere göre enternöman yerleri, çatışmalardan uzak güvenli yerlerde kurulmalı ve enterne edilen kişilere savaş esirlerinden farklı muamelelerde bulunulmalıdır. Enterne edilenlerin nakillerinin sağlıklarını olumsuz etkilememesi ve güvenli koşullarda gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Tutulma koşulları insani olmalı ve tutulanların haklarına saygılı olunmalıdır. Enterne edilenlerin din özgürlüğü kapsamında ibadetlerini yapmalarına imkân tanınmalıdır. Bu kişiler, sabun ve tütün de dâhil olmak üzere temel ihtiyaç maddelerine, uygun fiyatlarla erişebilmelidir. Sivillerin yardım fonlarından destek almaları engellenmemelidir. Enterne edilenlerin her tür hava saldırısından korunması için sığınakların inşa edilmesi, işgalci devletin sorumluluğunda olan bir başka husus olup 88.

maddede düzenlenmiştir.

89-90. maddeler, enterne edilenlerin ihtiyaçlarının sağlanması gerekliliği üzerinde durmuştur. Bu kişilere yeterli miktarda su ve gıda sağlanmalı, kendi yemeklerini yapmaları için her tür araç/gereç sağlanmalı, yedek kıyafet ve işçi olanlar için işçi kıyafetleri sağlanmalıdır.

Enterne edilenlerin tedavilerine ilişkin hususlar, Sözleşme'nin 91 ve 92. maddelerinde düzenlenmiştir. Her tür tedavi imkânı ve tıbbi malzeme, enterne edilenlere sunulmalıdır. Ayrıca enterne edilenlerin ayda en az bir defa genel sağlık kontrolünden geçirilmesi gerekmektedir. Bu şekilde hem salgın hastalıkların yayılması engellenmiş olur hem de erken tanı ile enterne edilenlerin sağlıklarına kavuşma şansı arttırılmış olur.

Sözleşme'nin 93 ve 94. maddeleri, enterne edilenlerin, dini, fikri ve bedeni faaliyetlerde bulunmalarına ilişkindir. Bu madde hükümlerine göre bu kişilere açık hava oyunlarına iştirak, spor faaliyetlerinde bulunma ve "kendi dinlerine ait ibadet ve ayinlere iştirak etme hakkı" tanınmıştır. Bahsi geçen son hak, "din ve vicdan özgürlüğü" nün bir uzantısı niteliğindedir. Çünkü "Din özgürlüğünün kolektif yönü, dinsel yükümlülüklerin yerine getirilmesi ve ibadette ortaya çıkar." (Tezcan vd., 2021: 484) Enterne edilenler de insan olmaları sebebi ile din ve vicdan özgürlüğüne sahip olup bu özgürlük kapsamında, özgürce dini ibadetlerde bulunabilmelidir. Ancak kanımızca, sadece bu hakkın tanınmış olması yeterli olmamakta, gerekli görülen hâllerde, enterne edilenlerin ibadet edebileceği ibadethanelerin de inşa edilmesi gerekmektedir. Çocuk ve gençler için bu imkânlar ayrı yer veya tesislerde sağlanmalıdır.

96. madde, enternöman yerlerinin düzenli olarak ziyaret edilmesi ve tutulma koşullarının iyileştirilmesi gerekliliğini düzenlemiştir. Bu madde hükmü gereği yapılacak olan düzenli kontroller neticesinde, enterne edilenlerin daha insani koşullarda yaşayabileceklerini söyleyebiliriz.

6. Enterne Edilenlerin Çalışma ve Mülkiyet Hakları

Sözleşme'nin 95. maddesi, enterne edilenlerin, kendilerinin istemesi hâlinde, olağan işlerde "çalışma hakları" olduğu hususunu düzenlemiştir. Bu kişiler, "adil ücret ilkesi"ne uygun olarak ödenek almalı ve bu kişilerin iş kazalarından doğan tazminat hakları sağlanmalıdır. Madde hükmü, çalışma hakkına ilişkindir. Bu hak, ikinci kuşak bir haktır. Hakkın kapsamına, "herkesin dilediği işte çalışma ve sözleşme yapma özgürlüğü"

IV NO'LU CENEVRE SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SİVİLLERİN KORUNMASI

ile “dinlenme hakkı”, “yıllık izin hakkı” ve “çalışma koşullarının iyileştirilmesi hakkı” da dâhildir. (Tezcan vd., 2021: 765-766) Ancak çalışma hakkı mutlak bir hak olmadığı için hakkın özüne zarar verilmemesi koşuluyla sınırlandırılabilir. Bu husus, enterne edilenler bakımından da söz konusudur. Çünkü Sözleşme'nin 39. maddesine göre eğer kişiler üzerinde güvenlik tedbirine hükmedilmişse çalışma hakkına sınırlandırma getirilebilir. Kanımızca, benzer durum, enterne edilenler için de geçerli olup eğer bu kişiler ciddi güvenlik riski oluşturuyorsa çalışma hakları sınırlandırılabilir.

Sözleşme'nin 97 ve 98. maddeleri, enterne edilenlerin de mülkiyet hakkı olduğunu belirtmiştir. Şahsi ve kıymetli eşyalar enterne edilenlerden alınamaz, zaruri eşyalara el konulamaz, enterne edilenlerin para yardımı almasına engel olunamaz. Bu kişilerin her tür gelir ve gideri kaydolunur. Mülkiyet hakkına ilişkin olan bu düzenlemeler, mülkiyet hakkının kapsamına değinmemizi gerektirmektedir. Bu hak, her türlü taşınır ve taşınmaz mal ile ekonomik ve manevi değeri olan varlıkları da kapsamına almaktadır. (Tezcan vd., 2021: 709) Bu hak, herkes içindir. Kanımızca, Sözleşme de bu hususa vurgu yapmayı amaçlamıştır.

7. Enterne Edilenlerin İdaresi

Sözleşme'nin 99-104. maddeleri, enterne edilenlerin idaresine ilişkindir. Enternöman yerlerinin idaresi için subaylar ve üst rütbeli askerler görevlendirilir. Bu yerlerdeki muameleler insani olmalı, enterne edilenlerin muamele ve işlemlere karşı itiraz hakları sağlanmalıdır. Enterne edilenlere “dilekçe hakkı” ve “kendilerine temsilci seçme hakkı” sağlanmalıdır. Madde hükmünün lafzından çıkarabileceğimiz sonuca göre sınırlı ölçüde de olsa enterne edilenlerin “katılım hakları” sağlanmak istenmiştir. Enterne edilenlerin katılım haklarını sınırlı olarak nitelendirmemizin sebebi, bu kişilerin sadece enternöman yerlerindeki idarelerine ilişkin söz hakkına sahip kılınmış olmalarıdır.

Sözleşme'nin 105-116. maddeleri, enterne edilenlere yönelik muameleler ile enternöman yerleri hakkında dış devletlere bilgi ve haber verilmesi gerekliliğini düzenlemiştir. Sözleşme'nin 116. maddesinde ise enterne edilenlerin mektup ve kartpostal gönderme, mektup, kartpostal ve paket alma hakları düzenlenmiştir. Kanımızca, 105. madde, enterne edilenlerin hak kayıplarına uğramaması için öngörülmüş bir denetim yetkisine ilişkindir. Dış devletlerin, enternöman yerleri ile ilgili bilgi edinmelerinin sağlanması, hak ihlallerine zamanında müdahâleyi

mümkün kılabilir. 116. madde ise enterne edilenlerin de “haberleşme hakkı”na ilişkindir.

Sözleşme'nin 127 ve 128. maddeleri, enterne edilenlerin nakline ilişkindir. Sağlık durumu iyi olan enterne edilenlerin başka bir yere nakli mümkündür. Nakil işlemleri hakkında hem enterne edilenler bilgilendirilmeli hem de aileleri ve yakınlarına bu konuda bilgi vermelerine müsaade edilmelidir. Nakil işlemlerinde her tür tıbbi ve hayati ihtiyaç maddesi bulundurulmalı, enterne edilenlerin en az 25 kg valiz hakkı olmalıdır.

Sözleşme'nin 129-131. maddeleri, enterne edilenlerin vefatına ilişkindir. Bu madde hükümlerine göre enterne edilenler, vasiyetname yazabilir, bu vasiyatnameleri yetkili makamlara verebilir, kendi mallarını yönetebilir. Vefatları hâlinde, kendi dini ritüellerine göre ve ayrı ayrı gömülmeleri gerekmektedir. Vefat eden her enterne edilen kişinin otopsi yapılmalı ve şüpheli ölüm hâllerinde, derhal resmi soruşturma başlatılmalıdır.

Sözleşme'nin 132-135. maddeleri, tahliye, vatana iade ve hastaneye yatırılma durumlarına ilişkindir. Enterne olma sebepleri ortadan kalktığında, kişi derhal serbest bırakılmalı ve vatanına iade edilmelidir. Tahliyelere ilişkin her tür masraf, işgalci devletçe karşılanmalıdır. Kırılgan gruptaki kişilerin tahliye süreçlerinde daha hassas olunmalıdır.

8. Enterne Edilenlere İlişkin Kayıtlar

Sözleşme'nin 136-141. maddeleri, istihbarat büroları ve “Merkez Ajansı”na ilişkin düzenlemeler içermektedir. İstihbarat bürolarının kurulmasının amacı, himaye edilenler hakkında her tür bilginin paylaşımı ve bu kişilerin güvenceli konuma getirilmelerini sağlamaktır. Her tür vefat, yakalanma, cezalandırılma, doğum gibi hâller, bu bürolarca kayıt altına alınmalıdır. Bürolar, himaye edilen kişiler ve aileleri hakkında zarar doğurmayacak olan her tür bilgiyi Merkez Ajans'a iletmekle mükelleftir. Merkez Ajans, elde ettiği her bilgiyi, enterne edilenlerin zarara uğramayacak olmaları koşulu ile ilgili her devlet ve STK'lere iletebilir.

Sözleşme'nin 142-159. maddeleri, enterne edilenlerin durumuna ilişkin olmayıp “umumi hükümler” ve “nihai hükümler” başlıklarını taşımaktadır. Ayrıca Sözleşme metninde iki ek bölüm vardır. Birinci ek bölümde toplam on üç; ikinci ek bölümde ise toplam sekiz madde bulunmaktadır.

IV NO'LU CENEVRE SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SİVİLLERİN KORUNMASI

F. Sivil Statüsünün Kaybı

Sivillerin genel koruma statüsü, mutlak ve sürekli değildir. "Sağlık ve din görevlileri ile siviller, kendi görevlerinin dışına çıkarak düşmana zarar verecek davranışlarda (düşmanca faaliyetler) bulunursa koruma statüsü sona ermektedir." (Taşdemir H. vd., 2003: 15) Eğer siviller doğrudan çatışmalara katılırsa artık bu kişiler sivil olarak değerlendirilemeyecek ve askeri hedef olarak görülebilecektir.

Doğrudan katılım ile ilgili pek çok görüş olmakla birlikte, en genel kabul gören tanıma göre sivillerin eylemleri, çatışan karşı tarafın askeri personeline ve askeri varlıklarına doğrudan ve ciddi boyutlarda zarar veriyorsa doğrudan katılım söz konusudur. (Heaton, 2004, 39-30) Kanımızca, bu tanımdan yola çıkıldığında, askeri birliklere askeri önemi olmayan bilgilerin veya temel ihtiyaç malzemelerinin temini, "doğrudan katılım" oluşturmaz ve bu sebeple sivillere yönelik genel koruma devam eder. Önemli olan husus, verilen zararın mahiyetidir.

Doktrinde şu eylemlerin çatışmaya doğrudan katılım oluşturduğu belirtilmiştir: (Heaton, 2004, 85-86)

- Çatışan karşı taraf askeri personeli ile askeri varlıklarına doğrudan ve ciddi ölçüde zarar verici eylemler,
- Askeri birliklerde bulunan ve birden çok kişinin katılımını gerektiren silah sistemlerinin işletilmesi ile komutası mahiyetindeki eylemler,
- Askeri önemi haiz bilgi ve belgelerin temini; askeri hedef tespiti çalışmaları; askeri saldırıların planlanması, sürdürülmesine ilişkin yardım faaliyetleri,
- Askeri operasyonların yürütülmesi ile bu operasyonlara ilişkin önemli ve stratejik önerilerin verilmesi. Bu öneriler, askeri hedef veya silahlı çatışma yöntemlerine ilişkin olabilir.

Sonuç olarak Sözleşme'nin genel korumasından ve I No'lu Ek Protokol'ün özel korumasından yararlanan tüm sağlık ve din görevlileri ile sivil statüsü gereği genel korumadan yararlanan sivillerin, "silahlı çatışmalara katılma hakları" yoktur. Ancak durumun gerektirdiği hâllerde, kendileri ve beraberlerindeki çocuk, kadın, yaşlı, malul, yaralı ve hasta kişileri korumaya yetecek ölçüdeki silahları üzerlerinde bulundurmalarında bir sakınca yoktur. Sivil korumasından yararlanan

kişilerin silahlı çatışmalara doğrudan katılımları hâlinde, statüleri son bulacaktır.

SONUÇ

İncelediğimiz 1949 tarihli IV No'lu Savaş Sırasında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve diğer uluslararası düzenlemeler, silahlı çatışmalarda zarar görmesi muhtemel olan sivillere yönelik kapsayıcı hükümler getirmiş olsa da günümüz, hâlen savaş ve savaşa varmayan silahlı çatışmalara sahne olmaktadır. Bu durumun en somut örneği, hâlen devam etmekte olan Ukrayna ve Rusya arasındaki savaş ve pek çok sivilin bu savaşta hedef alınarak katledilmesidir. Yakın geçmişte ise Bosna Hersek'te sivillerin kıyımı, İsrail ve Filistin arasında yıllardır sürmekte olan silahlı çatışmalar ve daha nicesi sivilleri korumak amacıyla yapılan ulusal ve uluslararası düzenlemelerin uygulamaya tam olarak geçirilemediklerini göstermektedir.

Yaşanan tüm bu acı tecrübelerin, insanlık tarihinin kara lekeleri olarak kalacağı ve tüm bu olumsuzlukların son bulması için yaptırım gücü yüksek olan düzenlemelere ihtiyaç olduğu akıllarda tutulmalıdır. Özellikle insansız hava araçları ve otomatik silahların kullanımının yaygınlaşmış olması, nükleer silah kullanımı tehditlerinin ülkelerin dillerine pelesenk olması gibi sebeplerden ötürü hem silahlı çatışmalarda kullanılmasına izin verilen silah türlerinin hem de silahlı çatışma yöntemlerinin gözden geçirilmesi, kullanımlarının daha sıkı koşullara bağlanması ve tüm devletleri bağlayıcı düzenlemelerin hayata geçirilmesi bir zorunluluktur. Bu konuda yapılacak her düzenleme, cezai yaptırım gücüne sahip olmalı ve silahlı çatışma tehditleri asgari seviyelere indirilmelidir. Kanımızca, BM tarafından, uluslararası anlamda çatışma sebebi olacak hâllerin bir listesi yapılmalı, bu listede bulunan sebeplerin haricinde bir çatışma sebebi üretilmemelidir. Silahlı çatışmalar başlamadan önce, çatışma niyeti olan ülke veya ülkeler, gerekçelerini de içeren raporları BM Genel Kurulu'na sunmalıdır. Raporlar incelendikten sonra BM organları aracılığı ile bir müzakere süreci başlatılmalı, eğer süreç sonunda barışçıl bir çözüme ulaşılamazsa belli bir mühlet sonra çatışma niyeti olan devlet ya da devletler çatışmaları başlatabilmelidir. Ancak sıkı koşullarla evrensel barış tesis edilebilir ve barış olursa siviller de kaybedilmemiş olur.

Cenevre Sözleşmelerine pek çok devletin taraf olduğunun altını çizmeliyiz. Ancak günümüzde yaşanan uluslararası silahlı çatışmalar, taraf devletlerin samimiyetlerini sorgulamamıza yol açmaktadır. Her bir silahlı

IV NO'LU CENEVRE SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SİVİLLERİN KORUNMASI

çatışmanın, korunmasız durumda olan pek çok sivilin ölümüne yol açması kuvvetle muhtemeldir. Günümüzün hızla gelişmekte olan teknolojisinin de etkisiyle sivilin silahlı çatışmalarda hedef hâline gelmemesi neredeyse imkânsız hâle gelmiştir. Bu sebeple bir çözüm önerisi olarak “güvenli bölge” kavramının dönüşüme uğraması gerekmektedir. Siviller için her tür ihtiyaçlarını karşılamalarına yetecek imkânlarla ve güvenlikle donatılmış tamamen izole bölgeler oluşturulmalı, bu bölgelere hiçbir askeri kuvvetin ve çatışmacı grupların girmesine müsaade edilmemelidir. Bu öneri, ancak evrensel ölçekte bir düzenleme ile hayata geçirilebilir. Bu bölgelerin inşası ile sivil kayıplar ciddi ölçüde azaltılmış olacak ve insancıl hukukun hedeflerine bir adım daha yaklaşmış olacaktır.

Unutulmamalıdır ki yaşama hakkı kutsaldır. Bu hak doğuştan, dokunulmaz, vazgeçilemez, evrensel ve devredilemez bir haktır. (Türkiye İnsan Hakları Vakfı, 2015) Bir diğer deyişle, silahlı çatışmalar gereği olağan bir şekilde meydana gelen ölümler hariç, her insan yaşama hakkına sahiptir. Hiçbir gücün bu hakka keyfi müdahâlesi meşru görülemez. İnsan, sahip olduğu haklar nispetinde özgürdür.

KAYNAKÇA

ARSAVA, A. Füsün (2021). Abluka ve Sivil Halkın Açlığa Mahkûmiyeti. Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (1), 1-14.

BATUR YAMANER, M. vd. (2009). 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri: Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

BOTHE, M. vd. (2013). New Rules for Victims of Armed Conflicts, (2. Baskı): Martinus Nijhoff Publishers.

CHALABİZADA, G. (2021). Ermenistan'ın İkinci Karabağ Savaşı Sırasında Gerçekleştirdiği Uluslararası Silahlı Çatışmalar Hukuku İhlalleri. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 128(252), 133-152.

ÇİÇEKLİ, B. (2009). Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar, Ankara: Seçkin Yayınları.

DOST, S. (2018). Uluslararası Silahlı Çatışmalarda Gazetecilerin ve Medya Araçlarının Korunması. Ankara Barosu Dergisi, (8), 173-203.

ERENDOR, Mehmet E. (2019). Silahlı Çatışma Hukuku İlkelerinin Değerlendirilmesi: Askeri Gereklik, Gereksiz Acı ve İstirabın Önlenmesi ve Onur. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(2), 1991-2009.

ERTUĞRUL, Ümmühan E. (2017). Silahlı Çatışmadan Kaçanların (Yerinden Edilenlerin) Uluslararası Hukukta Korunması. Ankara Barosu Dergisi, (1), 153-180.

European Commission. ICRC- International Committee of the Red Cross, https://knowledge4policy.ec.europa.eu/organisation/icrc-international-committee-red-cross_en,

HEATON, John R. (2004). Civilians at War: Reexamining the Status of Civilians Accompanying the Armed Forces, Washington: The Faculty of George Washington University Law School.

International Committee of the Red Cross. Treaties, States Parties and Commentaries Turkey, https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreatiesByCountrySelected.xsp?x_p_countrySelected=TR,

IV NO'LU CENEVRE SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SİVİLLERİN KORUNMASI

IŞIK, A. (2017). Uluslararası Silahlı Çatışmalar Hukukunda Hastanelerin, Tıbbi Personelin ve Tedavi Görenlerin Korunması. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 23(1), 159-194.

KATILMIŞ, R. (2020). Günümüz Çatışmalarında Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Kişilerin Korunması. Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 40(1), 1-23

KESKİN, F. (1997). Silahlı Çatışmalar Hukukunun B.M. Kuvvetlerine Uygulanması. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 52(1), 447-466.

PAZARCI, H. (2016). Uluslararası Hukuk, (15. Bası), Ankara: Turhan Kitabevi.

PAZARCI, H. (2016). Uluslararası Hukuk Dersleri 4. Kitap, (3. Bası), Ankara: Turhan Kitabevi.

REİDY, A. (2002). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3.Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz, (1. Baskı): Avrupa Konseyi Yayınları.

RUBENSTEIN, Leonard S. ve Melanie D. BITTLE (2010). Responsibility for protection of medical workers and facilities in armed conflict. The Lancet Journal, 375(9711), 329-340.

SCHMITT, Michael N. (Ed.) ve Heintschel von Heinegg WOLFF (Ed.) (2012). Detention and Occupation in International Humanitarian Law: Ashgate Publishing Limited.

SUR, M. (2020). Uluslararası Hukukun Esasları, (Gözden Geçirilmiş 14. Baskı), İstanbul: Beta Yayınları.

TAŞDEMİR, H., R. MÜDERRİSOĞLU ve H. TÜLÜCE (2003). 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek Uluslararası Silahlı Çatışmaların Kurbanlarının Korunmasına İlişkin 1 No'lu Protokol (I. Ek Protokol). Kamu İş Dergisi, 7(2), 2-35.

TAŞDEMİR, H. (2018). Silahlı Çatışmalarda Sivil Kişilerin ve Sivil Nesnelerin Korunması. Uluslararası İnsancıl Hukuk, (Ed. Fatma Taşdemir ve Ed. Gökhan Albayrak), Ankara: Adalet Yayınevi, 37-60.

TATLIPINAR, Mehmet E. (2020). İnsancıl Hukuk İhlallerinde Sorumluluk, Ankara: Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TEZCAN, D. vd., (2021). İnsan Hakları El Kitabı, (Güncellenmiş 9. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı (2015). İnsan Hakları Dokunulamaz, Devredilemez, Ertelenemez Bir Bütündür Ve Evrenseldir, <https://tihv.org.tr/basin-aciklamalari/insan-haklari-dokunulamaz-devredilemez-ertelenemez-bir-butundur-ve-evrenseldir/>,

TÜTÜNCÜ, Ayşe N. (2012). İnsancıl Hukuka Giriş, (2. Baskı), İstanbul: Beta Yayınları.

VITE, S. (2009). Typology Of Armed Conflicts in International Humanitarian Law: Legal Concepts And Actual Situations. Internatioal Review of the Red Cross, 91(873), 69-94.

YUCM, Prosecutor-Dusko Tadic a/k/a "DULE", 2 October 1995, The Judgement under Appeal, <http://www.icty.org/x/cases/tadic/acdec/en/51002.htm>,

IV NO'LU CENEVRE SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SİVİLLERİN KORUNMASI

STRUCTURED ABSTRACT

Today and in the past, international armed conflicts have victimized the civilian population the most. While it is necessary to target people with the status of warriors and military assets, unfortunately, civilians and civilian assets that enable civilians to maintain their lives have become the target of attacks. As a matter of fact, the news that hospitals, blood transfer centers, schools and churches have become targets of attack even in the ongoing Russia-Ukraine war is a testament to this situation and proves that international regulations which is protecting civilians are still insufficient.

The first and most important convention that focuses on civilians is the Geneva Convention No. IV, which is also the focus of our article. Convention, regulates the civilian status in international armed conflicts, loss of civilian status, guarantees to be provided to health and religious officials, war correspondents, rights of civilians (right to life, right to health, right to self-development, right to work, freedom of religion and conscience, right to education, freedom of communication, child rights, the right to freedom, the right to participate, etc.) has a very comprehensive regulation area. While the Convention envisaged general protection for civilians, the supplementary Protocol No. I offered special protection, which is a broader type of protection. The protocol includes protective regulations for the citizens of every state, whether they are a party or not. Both regulations serve as a guide for the protection of civilians, civilian population and civilian property in international armed conflicts.

Civilians are people who did not directly participate in conflicts or were excluded from armed conflict. Persons out of armed conflict, on the other hand, are those who have surrendered or are not in a state of self-defense and constitute the group that should be excluded from the conflict. Civilians do not qualify as prisoners of war if captured in wars and other international armed conflicts, while those who are out of armed conflict are considered prisoners of war. Civilians are the main segment protected by the Convention. Positive discrimination arrangements were made in favor of vulnerable groups among civilians. The Convention prohibited discrimination and took into account those who needed to benefit from a more sensitive threshold of protection.

Persons with warrior status constitute the protected group in the first

three Geneva Conventions. Warriors are people who directly participate in the armed conflicts of the conflicting states. Direct participation can manifest itself in the form of military affiliation, the provision of strategic information of military importance, the development and administration of military defense systems. What is important is that a significant contribution has been made to the conflicting party to be described as a warrior.

The convention forbade the starvation of civilians and underlined the obligations of the occupying state to assist civilians, to supply vital supplies, not to hinder the transport of these products, and to allow the activities of impartial aid organizations. Civilians have the right to work in suitable jobs for their livelihood, and the right to assistance where their work is not possible.

In order to ensure the right to life and health of civilians, the occupying states are obliged to provide medical support, protect health units, health vehicles with emblems and their employees. This protection provided to health workers is not absolute and ends when it is determined that the health worker directly participates in armed conflicts. Religious officials are also within the scope of contractual protection, and their protection ends if it is determined that they directly participated in armed conflicts.

The Convention regulates the internment regime and compulsory residency as a last resort for civilians who have not been involved in serious crimes, instead of being arrested if they are creating danger. Decisions on internment should be made on an individual basis, should be legal and should not be punitive. Internment should be subject to regular surveillance by the competent authorities, terminated immediately and released when the person is no longer required to be interned. It should contain detailed information on the internment decision, its reasons, and the upper remedies against this decision, and the family of the person should be informed about this issue. Internees should be released when the armed conflict ceases and there is no need for their internment.

The conditions of detention of internees must be humane, taking into account both human rights and the human dignity. Places of detention should not be overcrowded, hygiene should be ensured, interned women and children should be kept in separate places, and basic human needs

IV NO'LU CENEVRE SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SİVİLLERİN KORUNMASI

should be provided. Internment sites should be safe and away from areas of armed conflict. Families should not be separated, but should be kept together, in line with the rights of internees to family reunification. In places of internment, health facilities, education, sports and rehabilitation facilities should be provided and places of worship should also be located. Food, medicine, cleaning, clothing etc. should be provided equally to all.

Except in limited cases requiring the death penalty, crimes committed by internees should be subject to criminal sanctions in accordance with the provisions of the national legislation of the country where they are residing. In any event, detention guarantees should be provided.

Records of internees (death, birth, transfer, marriage, etc.) should be recorded by the intelligence offices and the Central Agency, and these records should be shared with other states when necessary. This is of great importance as it ensures that the treatment of internees is open to international scrutiny.

Even during international armed conflicts, the rights and dignity of human beings should be protected just because they are human, and civilians and civilian property that make up the innocent group should not become targets by going beyond military targets in armed conflicts. The fact that human rights law must be taken into account in time of war as well as in time of peace should not be denied. Regulations to protect civilians should not remain on paper. A more humane world order should be built by putting these regulations into practice.